

דתישבועי

פרשת ויקרא, תשע"ז, מספר 1214

מגילת ויקרא מעין-גדי

מיכאל סיגל

רשות העתיקות על הצלחת סילס וצוותו ביצירת צילומים קריאים של קטעים מן המגילה, שכללה כמה שורות מפרק א' של ספר ויקרא. מאז, פוענחו קטעים נוספים, והיום יש בידינו טקסט משני הפרקים הראשונים של ספר ויקרא. להלן הנוסח שנשתמר:²

טור א': ויקרא א 1-9

- 1 ויקרא אל משה וידבר י-הוה אליו מאהל]ל
- 2 מועד לאמר ד²בר אל בני ישראל ואמרת
- 3 אלה]ם אדם כי יקריב מכם קרבן לי-הוה [מן
- 4 הבהמה מן הבקר [מן הצאן תקריבו את
- 5 קרבנכם³ אם עלה קרבנו מן הבקר זכר
- 6 תמים יקריבו אל פתח אהל מועד יקריב
- 7 אתו לרצנו לפני י-הוה⁴ וסמך ידו על ראש
- 8 העל]ה ונרצה לו לכפר [עליו⁵ ושחט את בן
- 9 הבקר לפני י-הוה והקר[בו בני] אהרן
- 10 [הכ]הנים את הדם ו[זרקו] את הדם על
- המזבח
- 11 [סב]ב אשר פתח אהל מועד⁶ והפשיט את

בשנות השבעים של המאה הקודמת חפרה משלחת מטעם האוניברסיטה העברית את בית הכנסת העתיק בעין-גדי, שנחרב במאה השישית לספירה. באזור של ארון הקודש גילו שרידים של מגילה שרופה, שנראו כמו גושי פחם קטנים בגדלים שונים. לאור המצב העדין והשברירי של הגושים השרופים, אי אפשר היה לפתוח אותם מבלי לגרום להתפוררותם. רשות העתיקות שמרה על השרידים כמות שהם יותר מארבעים שנה, בתקווה שיימצא פתרון שיאפשר את חשיפת תוכן המגילה.

באדיבות רשות העתיקות, צלם שי הלוי

לפני כשנתיים, יזמה הרשות מהלך של שחזור וירטואלי של המגילה באמצעות שיטות טכנולוגיות חדשניות של הדמיה. השריד הגדול ביותר של המגילה נסרק במכונת מיקרו-CT, וצילומי החתך הועברו לפרופ' ברנט סילס (W.B. Seales), פרופסור למדעי המחשב באוניברסיטת קנטקי בארצות הברית, מן החוקרים המובילים בעולם בתחום פיתוח אלגוריתמים לשחזור וירטואלי של פריטים עתיקים. טכנולוגיית ה-CT מסוגלת להבחין בין קלף לדיו, אפילו במצבו השרוף. באמצעות שילוב של צילומי החתך, החלו סילס וצוותו בשרטוט צורת המגילה בקווים כלליים, ובמיוחד את המעגלים הקונצנטריים של המגילה הגלולה. על בסיס השרטוט הצליחו לגלות את צורת המגילה ומה שכתוב בטורים אחדים שבה, מבלי לפתוח אותה בפועל.¹ במסיבת עיתונאים בשנת 2015, הודיעה

1 וחקר מקרא וספרות יהודית מימי הבית השני. *התיאור כאן הוא תמצית של הניתוח המקיף שהתפרסם לאחרונה: M. Segal, E. Tov, W.B. Seales, C.S. Parker, P. Shor, Y. Porath, with an Appendix by A. Yardeni, "An Early Leviticus Scroll from En-Gedi: Preliminary Publication," *Textus* 26 (2016), 29-58.

אני מודה לשותפיי במחקר זה. [קישור למאמר בטקסטוס](#) נמצא בגרסה האלקטרונית של מאמר זה שבאתר הדף השבועי.

2 לתיאור מדעי מפורט של השיטות המדעיות החדשות, שבאמצעותן נקראה המגילה, ראו: W.B. Seales, C.S. Parker, M. Segal, E. Tov, P. Shor, Y. Porath, "From Damage to Discovery via Virtual Unwrapping: Reading the Scroll from En-Gedi," *Science - Advances* 2, e1601247 (2016). [קישור](#) – (באתר הדף השבועי).

3 הקטעים בסוגריים – משוחזרים; נקודה על גבי האות מורה על אות שהשתמרה ברובה; עיגולית – על אות שרובה לא השתמרה. המקף בין שתי האותיות הראשונות בשם ההול"ה אינו מופיע במקור.

* פרופ' מיכאל סיגל הוא ראש המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל, האוניברסיטה העברית בירושלים,

ואילך). החלק שנשתמר כולל 18 שורות בכל אחד משני הטורים, ואפשר לחשב שאבדו 17 שורות נוספות בין טור א' לטור ב', סה"כ 35 שורות בטור. המגילה תוארכה בשתי שיטות שונות: לפי בדיקת פחמן-14, הקלף מתוארך למאה השלישית או הרביעית לספירה (ואולי למאה השנייה, בסבירות נמוכה). לפי ניתוח פליאוגרפי (לפי צורת האותיות), קבעה ד"ר עדה ירדני שהמגילה הועתקה במאה הראשונה או השנייה. בין כך ובין כך, מונחת לפנינו מגילה עתיקה של אחד מספרי התורה מן המאות הראשונות לספירה.

מי שמשווה בין נוסח המגילה לנוסח של ספר ויקרא המופיע בנוסח המסורה (כפי שקיים בספרי תורה וספרים מודפסים היום), יגלה שהם זהים עד לפרט האחרון. הזהות בולטת עוד יותר כאשר משווים את מגילת עין-גדי לעותקים עתיקים אחרים של ספר ויקרא (למשל מגילות אחרות ממדבר יהודה, התורה השומרנית, תרגום השבעים), שבהם יש הבדלים, מסוגים שונים, מנוסח המסורה. בענייני יתרות וחסרות (כתיב מלא וחסר), אפשר להצביע למשל על פרק ב, 2: "לבנתה" (טור ב', שורה 4), לעומת "לבונתה" שבתורה השומרנית; ב, 4: "בלולת" (טור ב', שורה 8), לעומת "בללות" בתורה השומרנית; ו-ב, 9: "ניחח" (טור ב', שורה 16), בדומה לתורה השומרנית, לעומת "ניחוח" במגילת 4QLev^b מקומראן. המגילה זהה לנוסח המסורה גם מבחינת החלוקה לפרשיות; עם רווחים בפרק ב', בין פס' 3 ל-4, ובין פס' 4 ל-5 (טור ב', שורות 6, 8).

הזהות בין נוסח המגילה לנוסח המסורה בולטת במיוחד על רקע הבדלים גדולים באותו הטקסט בין נוסח המסורה ובין עדי נוסח אחרים של ספר ויקרא.³ כמה מן ההבדלים האלה הם הבדלים מתחום הלשון, שאין בהם שינוי של תוכן. המגילה תואמת את נוסח המסורה בכל הדוגמאות הבאות:

(1) השימוש במילית "את" כסממן למושא ישיר:

• א 4: וסמך ידו (טור א', שורה 7), לעומת "וסמך את ידו" בתורה השומרנית.

• א 9: את [הכל] (טור א', שורה 17), לעומת "את" חסרה בתורה השומרנית.

(2) השימוש ב'ו' כדי לחבר אלמנטים ברשימה:

• א 8: את [הראש] (טור א', שורה 14), לעומת "ואת הראש" בתורה השומרנית, בתרגום השבעים ובפשיטתא.

- 12 [העל]ה ונת[ח] אתה לנתח[יה] ונתנו בני אהרן
13 [הכה]ן אש על המזבח ו[ערכו עצים על] האש
14 [וערכו] בני אהרן הכה[נים] את הנתח[ים] את
15 [הראש] ואת הפדר על [העצים אשר על
[האש]
16 [אשר] על המזבח וקר[בו] וכרעיו ירחץ
במי[ם]
17 [והקטיר] ה[כהן] את[ן] הכל המזבחה עלה
[אשה]
18 <שרידים של אותיות>

טור ב': ויקרא ב 1-11

- 1 <שרידים של אותיות>
2 [ונת]ן עליה [לבנה] ו[הביאה] אל בני אהרן
הכהנים
3 וקמץ משם [מלא קמצו מסלתה ומשמנה על] כל
4 לבנתה והקטין[ר] הכהן [את] אזכרת[ה]
המז[בחה]
5 אשה ריח ניחח ליה-הוה³ והנו[תרת] מן המנחה
6 לאהרן ולבניו קדש קדשים מאש[י] י-הו[ה] [ה] (חוח)
וכי⁴
7 תקרב קרבן[ן] מנחה [מאפה תנור סלת חלות
מצת
8 בלולת בשמן[ן] ורקיקי[ן] מצות משחים בשמן (חוח)
ואם⁵
9 מנחה על[ן] המחבת [קרבנך] סלת בלולה בשמן
10 מצה תה[יה] פתות[ן] אלה פתים ויצקת עליה
11 שמן מנחה הוא⁷ [ואם מנחתן] מר[חשת] קרבנך
12 סלת [בשמן] תעשה⁸ והבאת את המ[נחה]
אשר[ר]
13 יעשה[ן] מאלה ליה-הוה והקריבה אל הכהן
14 והגישה[ן] אל המזבח ו[ה] ריח הלה[ן] מן המנחה
15 את אזכרתה והקטיר המז[בחה] אשה ריח
16 ניחח ליה-הוה¹⁰ והנתרת מן המנחה לאהרן
17 ולבניו קדש קדשים מאש[י] י-הוה¹¹ כל המנחה
18 אשר [תקריבו] ליה-הוה לא תע[שה] חמץ כי כל
[שאר]

באדיבות ברנט סילס, אוניברסיטת קנטקי

בצד ימין של המגילה (שהיה מגולל פנימה ולכן נשתמר) יש אזור ריק רחב, והוא תחילת המגילה. אפשר להסיק אפוא שאין כאן ספר תורה שלם, אלא מגילה של ספר ויקרא בלבד (או ספר ויקרא

³ מובא כאן רק חלק מן הדוגמאות של ההבדלים בין המגילה ונוסח המסורה ובין עדי הנוסח האחרים. לרשימה ממצה של הדוגמאות, ראו את המאמר שהתפרסם ב-Textus (לעיל, הע' **).

כמו מגילת ויקרא מעין-גדי. לכן היא מספקת לנו עדות קדומה וחשובה של נוסח קדם-מסורתי של התורה. תיארוך המגילה למאות הראשונות של הספירה, בו-זמנית או מיד אחרי המגילות המקראיות המאוחרות ביותר שהכרנו עד היום ממדבר יהודה (מתקופת מרד בר-כוכבא, עד 135 לספירה), מסייע לנו להאיר במקצת את תקופת האפלה, מבחינת התיעוד של הטקסט המקראי, בין המאה השנייה לספירה עד המאה התשיעית. במאה התשיעית שוב יש לנו ריבוי עותקים של המקרא, שמקורם בגניזת קהיר. בין שני הקצוות, שרדו רק כתבי-יד בודדים של המקרא,⁵ וגם הם זהים (או כמעט זהים) לנוסח המסורה, כפי שבא לידי ביטוי בכתבי-היד המרכזיים מימי הביניים. מגילת עין גדי מאפשרת לנו הצצה נדירה לנוסח המקרא בתקופה ההיא.

יש גם הבדלי תוכן (קטנים) בין המגילה ונוסח המסורה מצד אחד, ועדי הנוסח האחרים מצד שני, המלמדים אותנו שמגילת עין-גדי תואמת באופן מובהק את נוסח המסורה. למשל, בפרק ב, 2 המגילה (טור ב', שורה 3) ונוסח המסורה (והפשיטתא) גורסים "משם", לעומת התורה השומרונית ותרגום השבעים הגורסים "ממנה". כמו כן, בפרק ב, 8 המגילה (טור ב', שורה 12), נוסח המסורה והתורה השומרונית (והפשיטתא) גורסים "[ו]הבאת", לעומת מגילת 4QLev^b ותרגום השבעים הגורסים "והביא". יש בידינו יותר מעשרה עותקים מקוטעים של ספר ויקרא מאתרים אחרים ממדבר יהודה, כולל קומראן, מצדה ונחל ערוגות. המגילות ההן מתוארכות מן המאה ה-3 לפנה"ס עד למאה ה-1 לספירה. על אף הדמיון של חלק מהן לנוסח המסורה,⁴ אין בידינו עותק התואם אותו לחלוטין

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף